

**АВСТРІЙСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ,
СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ**

Микола Кебало

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та
методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Тарас Стасюк

*аспірант кафедри німецької філології та
методики навчання німецької мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Західноєвропейська література впродовж першої половини ХХ ст. творилась між двома війнами, що стало причиною кризи культури та моральних засад західного суспільства. Історичні події у середині країни та зовнішня політика мали значний вплив на розвиток культури та літератури, її тематику в Австрії, запозичувались жанри літератури одного народу іншим. Перша половина ХХ ст. ознаменувалася рухом модерністів, це перш за все культурний рух у галузі архітектури та декоративного мистецтва.

Пройшовши період нацизму, переслідування, цензуру, повоєнні труднощі, кінець ХХ ст. знаменується творення нової літератури. Світоглядна філософсько-естетична еволюція багатьох видатних австрійських письменників була складною та суперечливою, проте її осереддя ґрунтується на кращих традиціях німецькомовної та європейської культури. Художні здобутки минулого можуть і повинні стати активним чинником естетичного пізнання світу, а звідси збагачення духовного життя наступних поколінь.

Упродовж 60-80-х рр. у німецькій літературі панували соціально значущі теми (переосмислення історії, провина, деконструктивна сила літератури, революційний потенціал поезії [3, с. 80]). Австрійська література в 90 рр. переживає переломний етап свого розвитку: зі смертю Томаса Бернхарда з'являється поняття «писати після Бернхарда», тобто, репрезентувати власне бачення австрійської реальності через призму запропонованих письменником текстів [2, с. 57].

Культура постмодерну є одним з виявів постіндустріального світу, історія якого обумовлена змінами в технологіях, в економіці, соціумі та культурі. Ці зміни, які зріли та вдосконалювались на протязі другої половини ХХ ст., багато в чому визначили собою оточуючу дійсність та

світогляд людини. Саме постмодернізм як нова культурна парадигма, з його еклектичністю та плюралізмом, є виразником основних тенденцій, установок і орієнтирів суспільства. Місце австрійського постмодернізму у європейській літературі є дещо невизначеним через відсутність досліджень. Його важко проаналізувати та відокремити від усієї німецькомовної літератури. Так склалось історично: Австрія не була достатньо могутньою, та багато традицій і тенденцій перебрала від німецької культури. Тому недостатньо джерел та досліджень, щоб визначити особливості «чисто» австрійського постмодернізму. Хоча митців, які творили у цьому напрямку є небагато, але їхні твори здобули популярність на теренах європейської культури і належать до яскравих представників постмодернізму у зарубіжній літературі. Мова йде про письменників: Крістоф Рансмайр, Роберт Менасе, Ельфріде Єлінек. Їхні праці в контексті постмодерністичної літератури Австрії, допомагають зрозуміти сутнісні риси австрійського постмодернізму.

Прибічником романтичного постмодернізму в австрійській літературі вважається Р. Шнайдер. Його роман «Сестра сну» є яскравим прикладом твору, де множинність постмодерністського світу впорядкована за допомогою романтичної структури. Вона допомагає автору створити певний романтичний простір, у межах якого відбувається інтертекстуальне схрещення відомих текстів Ернст Теодор Амадейя Гофмана, Людвіга Йоганна Тіка, Гергарта Гауптмана та інших. Процес постмодернізації романтизму здійснюється завдяки гіперболізації, яка значно трансформує первинну романтичну структуру. Під впливом всезагального відчуття кінця тисячоліття постмодерністська романтика набуває жахливих, навіть загрожуючих ознак: трагічності, приреченості, безвихідності, жорстокості. Відносини особистості з навколишнім світом загострюються вкрай, набувають характеру кривавої ворожнечі, конфронтації.

Жіноча проза 70-х з її тяжінням до сповідальності, проривом до «справжніх почуттів», не нав'язаних іншими, з її напівдумками напіввідчуттями, вписувалась у так звану літературу «нової суб'єктивності», проте відрізнялась від домінуючого в ній «чоловічого варіанту» великою довірою до власного «я» (П. Хандке, Р. Шнайдер, Й. Рот). Подвійність жіночої суб'єктивності проявлялась у спробі жінки позбутися патріархальних канонів, внаслідок чого вона мусила відмовитись і від ролі об'єкту для чоловіка, і від ролі залежного від нього суб'єкту. У жіночому письмі поступово формувался типовий модус існування жінки в сучасному світі, створеному чоловіками – своєрідний захист жіночого варіанту аутсайдерства. Героїні таких творів були немов відокремленими від навколишнього світу тонким серпанком мовчання. Воно ставало необхідною умовою для збереження потаємної жіночої суб'єктивності і, водночас з тим, причиною її поступового зникнення. Зображенню цього опозиційного до ієрархічному патріархального мислення стану «поза-

знаходження» присвячена проза сучасних австрійських письменниць М. Гаусгофер, І. Бахман, Е. Єлінек.

Про постмодернізм пишуть як про синтез елітарної, масової, високої та низької культур. Якщо в сфері мистецтва подібний синтез може давати «естетично значимі результати, то в духовній сфері такий синтез «високого і низького» означає не що інше, як девальвацію моральних цінностей». Разом з тим сьогоднішнє суспільство духовно сприйнятливим, сучасна людина – в пошуках своєї власної духовності. А однією з проблем, які оголює постмодернізм, є вибір духовної альтернативи із їх множин, запропонованих культурою. На наш погляд, сьогодні саме соціальна активність вважається реальною духовністю.

Виходячи з того, що постмодернізм це «час розпаду, хаосу в культурі, коли йде визрівання нового порядку», визначаємо особливості, характерні для цього суперечливого феномену культури зокрема в австрійській літературі.

Постмодернізму притаманний плюралізм основ, множинність ключових причинних зв'язків, детермінант. Постмодернізм не прагне спростовувати одну теорію на користь іншої, а готовий розглядати різні підстави як рівнозначні. Художній принцип постмодернізму «полістилізм» виявляє себе у множині основ соціального мислення. Якщо класичному принципу властива цілісність, підпорядкованість частині цілому, то в постмодерністському значенні – частина претендує на статус цілого, а ціле може бути частиною. У гносеологічному аспекті ця властивість виявляється у тому, що соціальні факти розглядаються не просто з різних позицій: філософської, феноменологічної, антропологічної, феміністичної, у певному симбіозі, а в тому, що немає назви філософському, аксіологічному та іншим аспектам. Взагалі постмодерністські феномени не мають назви. Постмодернізм не просто більш витончена новітня методологія соціального пізнання, а є характеристикою соціальної реальності, в якій ставлення до хаосу – це своєрідний різновид порядку.

Важливою особливістю австрійського постмодернізму є невизначеність, фрагментальність, відсутність єдиної ідеї твору, якій б підпорядковувались усі сюжетні лінії. У творах все відбувається «на поверхні», у них відсутні символічні та психологічні глибини.

Доповнює перелічені риси постмодернізму, які яскраво виражені в австрійській літературі Н. Мірошніченко: «Найголовніші з них використання елементів стилів минулих епох як «цеглинок», своєрідне цитування, визнання вторинності, принципової неможливості створити щось нове, але цитування не формальне, а переосмислене (до пародіювання включно). Як похідні цих принципів застосування гри, багаторівнева організація «тексту», розмивання кордонів жанрів, родів, стилів» [1, с.28]. І як висновок, автор пише, що «ця пульсуюча химерність не лишається в межах мистецтва – поступово зникає межа між високим і низьким мистецтвами, між мистецтвом і немистецтвом» [1, с.28].

Постмодернізм обумовив оптимальний перехід від однієї культурної парадигми до іншої, став перехідною ланкою від тоталітарної до демократичної епохи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошниченко Н. Неоритуальність у театрі постмодернізму / Н. Мірошниченко // Кіно. Театр. 1999. – №1. – С.28-30.
2. Cambi F. Tendenzen in der österreichischen Literatur der Gegenwart // Volker Wekdeking, Anne-Marie Corbin. Deutschsprachige Erzählprosa seit 1990 im europäischen Kontext. – Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier, 2003. –S. 57- 65.
3. Lützel P- M. Postmoderne und Postkoloniale deutschsprachige Literatur. Diskurs /P- M. Lützel//Analyse – Kritik. – Bielefeld: AisthesisVerlag, 2005. – S. 255 .